

Makalenin Geliş Tarihi: 25 Eylül 2020
Makalenin Kabul Tarihi: 24 Kasım 2020

KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ GELENEKSEL BİR MESLEK; KULA'DA KEÇECİLİK*
A TRADITIONAL PROFESSION THAT IS ABOUT TO DISSAPPEAR; FELTING IN KULA

*Erhan Solmaz***
*Fatih Oran****

Öz

Toplumların varlıklarını koruyup sürdürebilmesindeki en önemli etken kültürdür. Kültürün temel taşlarından olan geleneğin yaşatılması ve devamlılığının sağlanması adına geleceğe ilişkin öğelerin aslına bağlı kalarak geleceğe taşınması son derece elzemdir. İşte bu geleceğe aktarım güncelleme vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Güncellenmenin aktif olarak yapılabileceği alanlardan bir tanesi geleneksel mesleklerdir. Çalışmada ele alınan geleneksel mesleklerden olan keçecilik, çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde kendini yenileyip Kula'da varlığını sürdürmektedir. Çalışmada güncellenmenin hangi çerçeveler dâhilinde yapılması gerektiğine, mesleklerin devamlılığı açısından güncellenmenin önemine dikkat çekilmiş ve Kula'daki keçecilik zanaatı gelenek, geleneğin güncellenmesi, geleneksel meslek, Somut Olmayan Kültürel Miras bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Gelenek, Güncelleme, Geleneksel Meslek, Keçecilik.*

Abstract

Culture is the most important factor for societies to protect and sustain their existence. It is extremely essential to carry the elements of tradition to the future by adhering to the original, in order to keep the tradition alive and ensure its continuity.

* Bu çalışma 25.06.2020 tarihinde, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında sunulan Kula'da Son Ustalarıyla Yaşatılan Geleneksel Meslekler adlı yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ORCID: 0000-0003-4842-4614.

*** Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0003-1938-1301.

This transmission to the future takes place through updating. One of the areas where updating can be done actively is traditional professions. Felt making, which is one of the traditional professions discussed in the study, renews itself in a way to meet the needs of the age and continues its existence in Kula. In the study, attention was drawn to the frameworks within which the updating should be done, the importance of updating in terms of the continuity of the professions and the felt making craft in Kula was evaluated in terms of tradition, updating the tradition, traditional profession, Intangible Cultural Heritage.

Keywords: *Global Warming, Climate Change, Student Perception.*

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, var olduğu andan itibaren hayatını idame ettirebilmek ve bazı ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına birtakım işlerle uğraşmak durumunda kalmıştır. Bu iş ve uğraşların belirli bir disiplin içinde olması meslek kavramını ortaya çıkarmıştır. Tek tipleşen yenedünya düzeninde milletlerin varlığını korumasında en önemli etkenlerden biri kültürel unsurlardır. Çalışmamızın konusunu oluşturan keçecilik mesleği de kültür öğelerinin önemli unsurlarındandır.

Toplumları millet yapan ve onları diğer uluslardan ayıran temel unsur kültürdür. Ulusların gelenekten kopmayarak geleceğe ulaşması kültür vasıtasıyla gerçekleşir. Kültür öğelerinin devamlılığı adına unutulmanın önüne geçilmesinin gerekli, toplum yapımızı en iyi anlatan folklorik unsurlardan olan geleneksel el sanatlarının gelecek nesillere taşınmasının elzem olacağı düşüncesindeyiz.

Geleneksel bilgi ve tecrübe ile oluşan, toplumun yaşam biçimi, ihtiyaçları, zevk ve estetik anlayışına bağlı olarak şekillenen geleneksel mesleklerin yaşatılması, geleneğin aktarılması ile mümkündür. Geleneğin zamanın ihtiyaçlarına bağlı güncellenebilir yapıda olması, geleneksel mesleklerin de sürdürülmesi için temel şartlardan biridir.

Kültürel unsurların kesintiye uğramadan kuşaktan kuşağa aktarılması ve ulus bilincinin toplumda iyice yerleşmesi açısından geleneksel mesleklere sorumluluklar yüklemektedir. Geleneksel meslekler kendi varlığını devam ettirmeli ve barındırdığı kültürel mirası insanlara aktarmalıdır. Bu aktarmayı da dinamik yapısı ile yapmalıdır. Yani zamanın ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı, toplumların zevk ve beğenisine göre şekillenmeli ve güncellenmelidir.

Hızla değişen dünya ve gelişen teknoloji ile birlikte bu hıza ayak uydurmaya çalışan insanoğlu, makineleşmeye ayak uyduramamıştır. Her türlü sektörü etkileyen bu makineleşme ticari ve ekonomik hayatı da etkilemiş ve geçmişten günümüze dek varlığını sürdüren geleneksel mesleklerin de yara almasına sebep olmuştur. Çeşitli bölgelerde tezgâhlar kapanırken pek az yerde zanaatkârlar birtakım fedakârlıklarla ayakta kalmayı başarmışlardır. Kula'daki keçecilik mesleği de yapılan yenilikler vasıtasıyla varlığını sürdüren geleneksel el sanatlarındandır.

Çalışmamızın amacı; Kula'daki keçecilik mesleği hakkında detaylı bilgi elde etmek, geleneğin ustalarının icra ettiği mesleğin öneminin, inceliklerinin, geleceği hakkındaki düşüncelerinin ortaya konulması ve mesleğin günümüzdeki durumu tespit edilerek

sürdürülebilirliğidir. Bu bağlamda çalışmamızda kullandığımız derlemeler; 19.10.2018 tarihinde, Kula merkezde iki keçeci ustasıyla yapılmıştır. Ayrıca gelenek, geleneksel meslek, geleneğin güncellenmesi ile ilgili bilgiler verilir ve keçecilik mesleği Somut Olmayan Kültürel Miras bağlamında değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda Kula'daki keçecilik mesleğinin güncelleme yoluyla sürdürülebildiği, yeniliğin gerçekleştiği keçeciliğin gelenekten geleceğe uzandığı görülmüştür. Keçecilik mesleğinin devam ettirilmesi bakımından diğer geleneksel mesleklere ilham olması hedeflenmiş ve meslekte yapılacak güncellenmenin hangi kısıtlara göre yapılması gerektiği sorusunun cevabı verilmeye çalışılmıştır.

Gelenek Kavramı

Gelenek: "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane"¹ şeklinde tanımlanmıştır. Örnek, ise gelenek tanımını, "sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölüme ayrılan ve bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları, alışkanlıklar, bilgiler, töreler, davranışlar" şeklinde yapmıştır².

Gelenek, geçmişe eskiye dayanan ve nesiller boyu devam eden; geçmişin duygu ve düşüncelerinin devamı hususunda çağın gereksinimlerine göre yaratıcılık ve değişim unsurlarını da kullanan kültür mirasıdır³. Gelenekleri yok olan kültür unsuru değil de çeşitlenerek devam eden ve hayatın her alanında kendini gösteren dinamik yapıyı unsur olarak görmek gerekmektedir.

Gelenek bir milleti diğer milletlerden ayıran temel özelliklerden biridir. Toplumlar geleneklerini uzun bir sürede oluşturur ve oluşan geleneklerin değişimleri kolay değildir. Geleneklerin nesilden nesile aktarılması toplumların devamlılığı için son derece önemlidir.

Gelenek kavramı çok yönlü bir kavramdır. Kullanıldığı bağlama göre çeşitli anlamlar taşımakla beraber genel manada geçmişten günümüze devam eden kültürel unsurların tamamını ifade etmektedir.

İnsanların düşüncelerinden ve hareketlerinden bağımsız bir şekilde sosyal-siyasal hayatlarıyla işleyiş biçimlerini belirleyen, yöneten, toplumların isteklerini denetleyen, geçmişe ve tecrübeye dayalı değerler ve kurallar bütününe gelenek adı verilir. Gelenek toplumların geçmişten aldıkları ama asla eskimeyen hayat kaynağıdır⁴. Milletlerin hayatını düzenleyen gelenekler bir anlamda toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri dolayısıyla yaşayıp devamlılık sağlamaktadır.

Gelenek, her neslin önceki nesilden teslim alıp içselleştirerek yaşadığı ve sadece yaşam şartları ile uyumlu vaziyete getirdiği, yorumladığı tüm kültürel ve tarihsel mirastır.

¹ TDK (2005). Türkçe Sözlük, Ankara s.741

² Sedat Veyis Örnek (1973). Budun Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yay. s. 29

³ Metin Ekici (2013). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Geleneksel Yayınları, 5. Baskı, Ankara s.20

⁴ Halis Çetin (2005). Ezelden Ebede; Kadim Bilgeliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, (3), s.154

Geleneksel kültürlerde geçmişe, önceki nesillerin tecrübelerini içermesi ve sürdürmesinden dolayı saygı duyulup simgelerine önem verilir. Gelenek sadece geçmişle alakalı ve sınırlı bir içerikten öte yaşanan zamana ve geleceğe doğal bir biçimde bağlanır⁵. Geleneklerin yapısal özellikleri, işlevleri ait oldukları topluma göre şekillenir. Toplumun neye ihtiyacı olduysa ona paralel olarak bir gelenek meydana gelmiştir. Yani gelenek toplumların ihtiyaçlarından doğup şekillenmiş bir kavramdır.

Geleneklere, eskilerden bizlere geçmiş miras gözüyle bakıldığı için toplum tarafından son derece saygı duyulur. Yazılı olmayan toplum kuralları diyebileceğimiz gelenekler yaşantımızın temelini oluşturur.

Toplumların kültürlerini oluşturan öğelerden biri olan gelenek kavramının birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımı yapılmıştır. Bütün bu tanımların sonunda en çok üzerinde durulan unsurlar; eskilik, süreklilik ve kutsallıktır. Geleneklere atalardan bizlere geçmiş miras gözüyle bakıldığı için onlar kutsal olarak kabul edilmiş ve bir noktada da dine dayandırılmıştır.

Bir geleneğin belli bir geçmişe dayanması ve kesintiye uğramadan varlığını devam ettirmesi gerekmektedir. Geleneklerin oluşumu uzun bir geçmişe dayanır. Çok eski zamanlarda oluşan gelenekler farklı yöntemlerle nesilden nesile aktarılmışlardır. Yaptırım gücünün yüksek olduğu gelenekler bir nevi toplumların yaşam biçimidir.

Bir olgunun gelenekleşmesi demek aslında o olgunun çağın şartlarına ayak uydurması demektir. Bunun gerçekleşebilmesi için de güncelleme devreye girer. Biz de çalışmamızda güncelleme üzerinde durup bununla ilgili çalışmalara değindik.

Geleneğin Güncellenmesi

Son zamanların halkbilimcilerinin üzerinde dikkatle durduğu bir diğer önemli konu geleneğin güncellenmesi kavramıdır. Bünyesinde süreklilik ve değişebilirliği barındıran gelenek, statik olmayan ve kendini yenileyen bir olgudur. Bu bağlamda konu üzerinde bilim insanları önemli fikirler ileri sürmüşlerdir. Burada bunlardan birkaçına yer vermenin uygun olduğu kanaatindeyiz.

Güncelleme zaman, mekân, sosyo-ekonomik durumlar göz önünde bulundurularak bir yaratmanın çağa uygun hâle getirilmesi olayıdır. Yaratmalar güncellenirken dikkat edilmesi gereken elzem nokta orijinalini bozmamak ve ondan uzaklaşmamak olmalıdır⁶. Her ne kadar kavramsal alt yapısında “değişim” mantığı bulunsa da “değişimin” yapılamaması durumunda geleneğe ait halk bilgisi ürünleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır⁷

Halk Bilimini ve Halk Kültürü’nü bilimsel alan olarak benimsemiş Halk Bilimi, Antropoloji, Geleneksel El Sanatları, Halk Müziği ve Halk Oyunları gibi bilim dalları kendilerini dar bir alanda hissetmekte, bu alanlarda çalışanlar araştırma konularını sosyal

⁵ Sıtkı Karadeniz (2007). Gelenek Üzerine Bir Okuma Denemesi “Geçmişle Gelecek Arasında Gelenek”, Milet ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 4(2), s.29-47

⁶ Metin Ekici (2008). Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme, Milli Folklor Dergisi, 20(80), s.36

⁷ Mustafa Duman(2011). Gaziantep’teki Geleneksel Meslekler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, s.69.

yaşamda etkisiz görmekte ve bu nedenle kendilerinin de toplum yaşamında yeterince etkin olmadıklarını düşünmektedirler. Böyle zamanlarda, çeşitli önerilerle geleneksel olanı geçerli kılma yolları aranmaktadır. Konuyla ilgili olarak ortaya atılan düşüncelerden biri de, günümüzün “moda” deyimiyle “güncelleme”dir. Aslında bu terim ve ifade ettiği kavram yeni değildir. Çünkü kültür tarihine baktığımızda, farklı düşünce akımlarının etkin olduğu hemen her dönemde, kendilerini “arkada” veya “geride” kalmış veya kendi kültürlerini başka kültürlerin yoğun bir şekilde etkisi altına girmiş gören her toplum, benzeri bir duyguya kapılmış, toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında; örneğin ekonomide, askerî yapıda, kurumsal yapılarda, eğitimde ve kısacası hemen her alanda değişikliklere gitme eğilimleri ortaya çıkmıştır. Türk kültür tarihinde ise bu eğilimler bazen “Batılılaşma”, bazen “modernleşme”, bazen “çağdaşlaşma” olarak adlandırılmıştır. Bütün bu terimlerin kesişme noktası tamamen veya kısmen “değiştirme” veya “yenileme” düşüncesidir. Günümüzde ise bu yenileme düşüncesi, biraz da teknolojik gelişme ve bilgisayarların günlük yaşamın çeşitli alanlarında çok etkin olmasından dolayı, “güncelleme” şeklinde ifade edilmektedir⁸.

Eski dönemlerden günümüze ulaşabilmiş folklor ürünlerinin bunu sağlaması yani varlığını devam ettirmesi kendini yenilemesi sayesinde olmuştur. Zanaat erbablarının toplumu, çağı iyi bilmesi ve ürünlerine o yönde dokunuşlar yapması vesilesiyle güncellenen ürünler kendi yaşam sahasını o çağda bulabilmiştir. Bu dokunuşlara haiz olamayan ürünler de geçerliliğini kaybetmiş ve unutulmuştur.

Gelenek kavramı durağanlığı değil değişkenliği ifade eder. Ancak değişkenlik olumlu yönde olursa gelenek bunu kabul eder. Olumsuz değişimler gelenek kavramının çerçevesi dışında kalır. Çağın ihtiyaç durumuna göre gelenek unsurları değişim gösterebilir. Bu değişimi ifade eden kavram da güncellemedir⁹. Geleniğin güncellenmesi aslında toplumun kendine ait olanı yeni tekniklerle yeniden üretmesidir.

Gelenek, geçmiş ile yaşadığımız zaman dilimi arasındaki sürekliliği ifade eder. Dündekileri bugüne getirir ve güncelleme vasıtasıyla bugünküleri de geleceğe taşır. Gelenek kavramı içinde ele alınan folklor ürünleri çağın gereksinim ve beklentilerine cevap vererek büründüğü yeni kimlik ve de kazanmış olduğu yeni niteliklerle yaşamını farklı formlarda devam ettirir. Bu devamlılık ise yaratıcılık ve gelişimin ön planda olduğu güncelleme aracılığıyla sağlanır.

Değişime ayak uyduramayan her şey geçmişte yahut bugünde kalarak hayatını sonlandırır. Bir ürünün varlığının devamı, geleceğe ulaşımı, üzerinde özellikle durduğumuz güncelleme sayesinde olacaktır. Sanatkâr eserini toplumun ihtiyaçlarını, çağın getirdiklerini göz önünde bulundurarak oluşturduğu vakit mesleğini devam ettirebilme noktasında herhangi bir zorlukla karşılaşmayacaktır.

Gelenek kavramı değişen ve değişirken de süreklilik arz eden bir yapıya sahiptir. Toplumun bireyleri geleniğin kendisine sunduğu imkânlar ve zamanla tecrübe ile

⁸ age (2008). s.33

⁹ Erhan Solmaz (2015). Geleniğin Güncellenmesi Bağlamında ‘Duha Koca Oğlu Deli Dumrul’ Hikayesiyle ‘Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Aleminde’ ve ‘Hop Dedik: Deli Dumrul’ Adlı Sinema Filmlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 15(2), s.141

oluşturulmuş kalıplar vasıtasıyla problemlerine çözüm bulmak ister. Bu sebepten dolayı gelenek her ne kadar eski gibi görünse de aslında yenidir. Çünkü eskinin yani tecrübenin ışığıyla günümüze ve geleceğimize ışık tutarak bizlerin yeni kültür yapıları oluşturmasını sağlar¹⁰. Bir ayağı geçmişe diğer ayağı geleceğe çakılı bir köprü konumunda olan gelenek, geçmişten aldığı geleceğe taşıyarak varlığını sürdürür.

Yaptığımız araştırmalar ve okumalar sonucunda geleneğin güncellenmesiyle ilgili şunları söyleyebiliriz: Güncelleme, bir şeyin içinde bulunduğu zamana, mekâna ve sosyal durumlara göre yeniden şekillendirilmesidir. Geleneksel mesleklerin güncellenmesini ele aldığımızda ise en çok dikkat edilmesi gereken hususlar mesleklerin aslından uzaklaşmamak ve toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmadır. Bunun yapılabilmesi için de eskiyle yeninin harmanlanması gerekmektedir. Geleneksel mesleklerin dokusuna zarar verilmeden çağın getirdiği düzene ayak uydurmak mesleğin devamlılığı konusunda en önemli noktadır.

Geleneksel Meslek

Geleneksel meslekler toplumların yaşayış biçimleri, zevk ve estetik anlayışları hakkında önemli bilgiler veren kültür unsurlarındandır. Teknolojinin ilerlemesi ve makineleşme sürecinin hızlanması sonucunda, toplumlar hızlı bir değişime girmiş ve geleneksel meslekler bu süreçten olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Üretilen ürünlere her geçen gün talebin azalması, ham maddelere ulaşım zorluğu, el emeği ile üretimin iş gücü ve süreç bakımından zorluğu ve tüm bu sorunların bir sonucu olarak geleneğin ustalarının yeni ustalar yetiştirememesi, bugün birçok geleneksel mesleğin gündelik hayat içindeki önemini kaybetmesine ve hatta unutulmasına yol açmıştır.

Meslek: “Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş”¹¹ şeklinde tanımlanmıştır. El sanatları toplumların kültürel kimliklerinin en anlamlı, en canlı vesikalarıdır. Kullanılan malzeme, üretim tekniği, üretilen ürünün deseni ve ustanın katkısıyla ait olduğu bölgenin özelliklerini bünyesinde barındırmasıyla anlam ve değer kazanır. Özenle, el emeği göz nuruyla oluşturulan eserler meslek erbaplarının alın teri, duygu ve düşüncesiyle bütünleşir¹².

Geleneksel el sanatları, zanaatkarların bilgi ve becerisiyle oluşan, yaşam şartlarına göre şekillenen, zevk ve estetiğin yanında fayda sağlayıp insan hayatını kolaylaştıran, ihtiyaçları karşılayan; bölgesel, dini, sosyal, estetik ve sanatsal anlamda simgesel karakter taşıyan, evlerde ya da atölyelerde basit araç-gereçler yardımıyla elde veya makinede üretimi yapılan ürünlere verilen addır¹³. Belirli kurallar çerçevesinde yapılan, kol gücü ve el becerisine dayanan geleneksel meslekler sadece estetiği değil fayda sağlamayı da amaç edinmektedir. Geleneksel mesleklerin dini, sosyal, bölgesel karakter taşıması da olduğu toplumun düşüncesini, kültür unsurlarını yansıtır olması demektir.

¹⁰ Zülfikâr Bayraktar (2014). Geleneğin Güncellenmesi Bağlamında Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tipi Üzerine, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 49(49), s.22-24

¹¹ age (2005). s.1377

¹² T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2012). El Sanatları Teknolojisi Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara s.21

¹³ Kadir Murat Altıntaş (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi, Bilig Dergisi, (77), s.162

Geleneksel meslekler genellikle kırsal kesimde bulunur. Yerel ekonominin ve hayat standartlarının yükseltilmesinde, kültürel sermaye anlamında geleneksel meslekler büyük önem arz eder. Geleneksel mesleklerin en önemli özelliği pek fazla yoğunluk olmayan ekonomik faaliyetler şeklinde yapılmasıdır. Bu özelliğinden dolayı geleneksel hayat şekline, doğal ve kültürel unsurlara sahip çıkar¹⁴.

Geleneksel meslekler için mensubu olduğu toplumun müşterek tarih anlayışı istikametinde, sanatsal ve kültürel deneyimini, yaşam şeklini, zevk ve estetik anlayışını, inançlarını, duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır diyebiliriz.

Teknoloji çağının getirdiği kolaylıklardan yararlanmayı bilen geleneksel mesleklerde üretimlerin bazı safhalarında makine kullanımına geçilmiştir. Bu kullanım özellikle kol gücü gerektiren ve insanı bir hayli yoran kısımlarda gerçekleşmiştir. Mesleklerde her ne kadar makine kullanımı olsa da üretim mesleğin aslına, dokusuna zarar verilmeden yapılmaktadır.

Ülkemiz el sanatları bakımından zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik sayesinde kültürün yaşatılıp devamlılığı sağlanmaktadır. Çeşitliliğin başrolünde bulunan zanaatkârlar deneyimlerini ve el becerilerini eserlerine yansıtarak geçmişten aldığı mirası geleceğe taşımaktadır.

Geleneksel mesleklerin geçmişini incelemek demek bir nevi insanlık tarihini incelemek demektir. Çünkü gelenek kavramı insanoğlu ile birlikte ortaya çıkmıştır. Geleneğin olduğu yerde insan, insanın olduğu yerde gelenek vardır. Gelenekler doğal niteliktedir: Ortaya çıkar, gelişerek yer edinir ve sonrasında da giderek yok olurlar. Bugün birçok gelenek fonksiyonunu kaybetmeye başlamış ya da kaybetmiştir. Buna bağlı olarak günümüzde birçok geleneksel meslek onu var edenlerin elinde yok olmayı beklemektedir. Önce ortaya çıkarlar, topluma hizmet ederek her yere yayılır ve kendilerini geliştirirler. İçinde buldukları toplumla arz-talep ilişkileri son bulduğunda da yok olmaya mahkûm olurlar¹⁵. Geleneksel meslekler toplumların ihtiyaçlarına cevap verebildikleri, gereksinimlerini karşılayabildikleri ölçüde var olurlar. Bunu sağlayamadıkları takdirde elbet bir gün yaşamları sonlanır.

Yapılan okumalar sonucunda geleneksel meslek için geçmişten günümüze kadar uzanan, usta-çırak ilişkisi şeklinde süren, ortaya çıktığı toplumun zevk ve estetik anlayışını yansıtan ve mesleği icra edenlerin el becerisine dayanan meslek dalıdır diyebiliriz. Çok uzun zamandan beri yapılan her meslek geleneksel meslek olarak kabul edilemez. Bir mesleğin geleneksel meslek sayılabilmesi için usta-çırak ilişkisine dayanması, nesilden nesile aktarılması, zevk ve estetiğin ön planda olması gerekmektedir. Yapılan tanımlarda üzerinde en çok durulan hususlar geleneksel mesleklerin belirli kurallar çerçevesinde yapılması, üretimde basit araç-gereçlerin kullanılması, toplumun düşüncesini dile getirmesi gibi hususlardır. Ayrıca üzerinde durulan bir diğer husus da geleneksel mesleklerin kültür taşıyıcılığı rolüdür. Toplumların ihtiyaçlarına cevaben meydana gelen geleneksel meslekler kültür aktarımı

¹⁴ Ayşegül Koyuncu Okca (2016). Denizli'de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Geleneksel Meslekler, Akademik Bakış Dergisi, (58), s.204

¹⁵ Aycan Özentürk Tezgel (2008). Samsun İli'nin Vezirköprü İlçesi'ndeki Geleneksel Meslekler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. s.9

gerçekleştirmektedir. Geleneksel meslekler gerçekleştirdiği kültür aktarımı vesilesiyle de gelenekten geleceğe uzanmaktadır.

Geleneksel Bir Meslek Olarak Keçecilik; Kula Örneği

Tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren Türkler göçebe yaşam şeklini benimsemiş ve doğa ile iç içe yaşamıştır. Göçebe yaşam tarzı inanç, ekonomi, sanat, gelenek-görenek gibi birçok alan üzerinde etkisini göstermiştir. Konar-göçer bir yaşam süren Türk milleti bozkır kültürünün yansıması olarak hayvancılığa son derece önem vermişlerdir. Hayvancılığa bağlı olarak da keçe sanatı var olmuş ve günümüze ulaşmıştır. Özellikle koyun, keçi ve deve gibi hayvanların yünlerinden elde edilen keçe, yaşamın birçok alanında kullanılagelmiştir.

Kepenek ve yaygı keçesi en çok rağbet gören keçe ürünleridir. Kepenek, çobanların hayvan otlatırken soğuktan ve yağmurdan korunmak için kullandıkları giysiye verilen isimdir. Yaygı keçesi ise özellikle eskiden evlerde gerek yere gerekse divan adı verilen serilen ev eşyasıdır. Yaygı keçesine bir nevi eski zamanların halı ve kilimidir denilebilir¹⁶.

Keçe üretimi, birçok el sanatındaki gibi uzun bir zaman ve çok fazla emek gerektirmektedir. Keçe yapımı geçmişte basit araçlarla yapılıyorken günümüzde çağın getirdiği yeniliklere uygun olarak teknolojik aletlerle yapılmaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler ise bu mesleği kolaylaştırmış ve güç gerektiren bir iş olmaktan çıkarmıştır¹⁷.

Geleneksel meslekler içinde önemli bir yere sahip olan ve geçmişi bir hayli eskiye dayanan keçecilik, günümüzde eski önemini kaybetmiş, belli başlı ustalar tarafından varlığı devam ettirmeye çalışılan bir konumuna gelmiştir. Toplumların değişen yapısı ve hayat şekli keçenin kullanım alanlarını iyice daraltmıştır. Bunun sonucunda da keçeye olan ilgi ve talep gün geçtikçe azalmış, bu zanaat da bazı geleneksel meslekler gibi unutulmaya yüz tutmuştur¹⁸.

Keçeciliğin devamlılığının sağlanıp gelecek kuşaklara aktarılmasında gerek sosyal alanda gerek ekonomik alanda gerekse teknolojik alanda olsun bazı zorluklar yaşanmaktadır. Kırsaldan kente gerçekleşen göçler sonucunda ihtiyaçların değişmesine bağlı olarak sosyal alanda, maddi anlamda istenilen kârın elde edilememesi sonucu ekonomik alanda, çağın gereksinimlerine uygun olarak farklı ham maddelerden elde edilen ürünlerin kullanılması anlamında da teknolojik alanda yaşanan değişimler insanları keçeden uzaklaştırmıştır.

Kula'da geleneksel mesleklerden olan keçecilik zanaatı ile uğraşan üç usta kalmıştır. Fakat biz bu ustalardan ikisiyle görüşme gerçekleştirebildik. Diğer usta işlerinin yoğunluğunu belirterek bizim görüşme talebimize olumlu yanıt vermemiştir. Görüştüğümüz ustalardan keçeciliğin yöredeki tarihini, mesleğin geçmişten günümüze geçirdiği evreleri, keçenin yapım aşamasını, keçenin yapımında kullanılan aletlerin neler olduğunu, meslek erbablarının

¹⁶ Deniz Daruga (2013). İzmir Tire'de Keçecilik, Akdeniz Sanat Dergisi, 6(12), s.42

¹⁷ Deniz Çeliker (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, (8), s.6-7

¹⁸ Yeliz Pekerşen ve İsmail Çalık (2017). Konya'da Keçecilik Geleneğinin Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(37), s.340

keçeciliğin geleceği konusundaki düşüncelerinin nasıl olduğunu yönelttiğimiz sorulara ustaların verdiği cevaplar ışığında ulaştık.

Derleme yaptığımız iki usta da keçeciliğe 18-19 yaşlarında başladıklarını ifade etmiştir (K.K.1, K.K.2). Usta-çırak ilişkisiyle mesleği öğrenen Kula'daki keçe ustalarından (K.K.1) bu mesleği babasından öğrendiğini, kendisi de iki oğluna öğreterek mesleği çocuklarına kazandırdığını ifade etmiştir.

“Bizim baba mesleğidir bu iş. Ben dördüncü kuşak oluyorum” (K.K.1).

Kula'da çok eski dönemlerden itibaren keçecilik mesleğinin yapıldığını belirten ustalardan (K.K.1), 28-29 yıldır bu meslekten geçimini sağladığını ifade etmiştir. (K.K.2) ise ağabeyinin yanında bu mesleği sürdürdüğünü, ağabeyinin keçecilik ile uğraşan dördüncü kuşak olduğunu ifade etmiştir.

“Biz ustalarımızdan, ustalarımız kendi ustalarından derken silsile yoluyla geliyor. Tabi başlangıçta bir pir var mutlaka” (K.K.2).

Kula'da keçe yapımında koyun yünü kullanılmaktadır (K.K.1, K.K.2). Keçe ustaları ham maddeyi yöredeki köylülerden, çobanlardan, sürü sahiplerinden ve toptancılardan temin ettiğini belirtmiştir (K.K.1, K.K.2). Ham madde ihtiyacı için yöredeki hayvancılığa bağlı olarak kırkım zamanı ve özellikleri hakkında kaynak kişiler şu şekilde bilgi vermektedir:

“Bizim yörede iki kere kırkılırken, Doğu'da üç kere kırkılır koyunlar. Bizde mayıs ve ağustos aylarında kırkılıp yapağı ve yün olur. Mayıs ayında kırkılan yapağı ağustos ayında kırkılan ise yün olur. Bizim keçe yapımı yünden olur, yapağıdan olmaz” (K.K.1).

“Kuzuların ası veya körpe olmasına bağlı olarak kırkım yapılır. Senede iki defa. Artı bir de doğmasına bağlı olarak” (K.K.2).

Yöre insanının yaşam biçimi ile doğrudan ilgili olan keçecilik zanaatında gerek ev içinde gerekse hayvancılıkta kullanılan pek çok ürün üretilmektedir. Ürün çeşitliliği insanların ihtiyacına göre değişmektedir. Yaygın olarak kullanılan kilim, kepenek gibi ürünlerin yanı sıra sağlık sektörünün ihtiyaçlarına bağlı olarak üretim yapan ustalar, ayrıca güvercin besleyenler için yuva malzemesi üretmektedir.

“Çoban kardeşlerimizin sürülerinden kesip getirdikleri yünleri biz burada değerlendiriyoruz. Oturmak için yazgı, çoban arkadaşlarımızın kullanması için kepenek, hayvanlar için atkı, merkep için belleme gibi ürünlerde kullanılıyor” (K.K.2).

“Keçeyi ekseri çoban kepeneği olarak yaparız. Keçe kilim olarak da yaparız. Bu keçe kilimler doğal halı gibi evlere yazılıp kullanılır” (K.K.1).

“Yazgı keçesi evlerde kullanılır. Hayvanlarda kullanılanlar var. Sağlık hizmetlerinde çok az da olsa kullanılır. Güvercin yuvaları gibi çeşitli yerlerde kullanılıyor. Güvercin yuvaları için yaptıklarımız Türkiye'nin büyük alışveriş merkezlerine gidiyor. Hatta Suriye'ye bile gönderiyoruz. Çünkü Suriye'de güvercin çok fazla” (K.K.2).

Yapılacak ürünün boyutuna göre yün ihtiyacının olduğunu belirten ustalar, genellikle metrekareye bir buçuk veya iki kilo yün kullanıldığını ifade etmektedir (K.K.1).

“Standardı yok, ebadına göre değişiyor. İnce olunca farklı kalın olunca farklı olur. Mesela bir kepeneye bugün normal standartta 5-5,5 kilo civarında yün kullanılır. Ama 6 isteyen var, 7 kilo isteyen var, isteğe göre değişiyor. Yerdeki bu yazgı dediğimiz keçelerde de metre kareye göre değişiyor. Mesela 3 metreye 3 metre olduğunda 10 kilo gidiyor, 2 metreye 2 metre olduğunda 8 kilo gidiyor” (K.K.2).

Ham yünü temin eden ustalar, keçeleri işlemek için birtakım işlemlerden geçirmektedir. Yıkama, dövme, atma ve tarama olarak adlandırılan bu işlemler geçmişte tamamen el işçiliği ile gerçekleştirilirken bugün çeşitli aletlerden yararlanarak daha kolay yapılmaktadır.

“Önce yıkama olur. Yıkamadan sonra atma. Atmadan sonra önceden sadece tek yayla atılan bir şey olduğu için pek yeterli iş olmuyordu. Bugünün şartlarında görüyorsunuz 2 tane makine var. Bu makineler ile atılıyor. Atma işlemi gerçekleştikten sonra muameleye başlıyoruz” (K.K.1).

Özellikle de tarak adı verilen işlem için tarak makinesinde yünü tarayan ustalar bu şekilde yünün daha kolay bir şekilde işleme hazır hâle getirildiğini ve böylece yapacakları ürüne göre döküm yaptıklarını ifade etmektedir (K.K.1, K.K.2).

Keçe ustaları yünü dökmek yani yaymak için yaygı veya çıbık adı verilen bir alet kullanmaktadır. Yine bu yünü döverek sıkılaştırmak için tokmak kullanmaktadır.

“Yaygı veya çıbık deriz biz yünü yaymak için. Tokmak deriz mesela ekseni getirmek için, vurmak için. Bizim aletlerimiz bunlar mesela” (K.K.1).

Geleneksel yöntemlerin yanında çeşitli alet ve makinelerden yararlanan keçe ustaları, el işçiliği ile çok daha zorlukla yapılan işlemleri daha kolay bir şekilde yapmaktadır. Bu durum geleneğin günümüz teknolojik imkânları dâhilinde gelişmesine örnek oluşturmaktadır.

(K.K.2) keçecilikte kullanılan makinalar hakkında şu şekilde bilgi vermektedir:

“Makinelerde ise depme makinesi, atma makinesi var. Mesela bugün bizim süpürgeye de ihtiyacımız var sabun verebilmemiz için. Ama biz sistemi geliştirip süpürge ihtiyacını ortadan kaldırdık” (K.K.2).

Keçelerinde düz veya desenli olarak üretim yaptıklarını belirten ustalar, genellikle desenli modellerin tercih edildiğini ifade etmektedir. (K.K.1) boyanmış yünlerle el döşemesi esnasında nakış yapılarak, keçeye desen verilmektedir. (K.K.1, K.K.2) ham yünlerin kökboyası ile boyanması neticesinde elde edilen renkli yünler, desenli keçe yapımında kullanılmaktadır. İsteğe bağlı olarak düz keçeler üretilmekte, bu şekilde yatak dahi yapılmaktadır (K.K.2). Boyalı keçeler daha çok çeşitli kilim, seccade, kepenek ve paspas gibi ürünlerde süs olarak desen oluşturmak için kullanılmaktadır (K.K.1, K.K.2). Kula keçelerinde kullanılan desenlerin geleneksel desenler olduğunu vurgulayan ustalar, bu desenleri göz kararı ürünün ebatına göre yerleştirildiğini ifade etmektedir (K.K.1, K.K.2).

(K.K.1) keçelerde kullanılan desenler hakkında şu şekilde bilgi vermektedir:

“Mesela çendekli, sığır sidiği deriz zikzaklı olur. Bunlar eskiden beri gelen modellerdir. Bunların mutlaka anlamları vardır ancak biz şu an bilmiyoruz. Sebepsiz hiçbir şey yoktur” (K.K.1).

(K.K.2) desenlerin ustaların kendi yaratıcılığına ve hatta müşterilerin zevk ve isteklerine bağlı olarak çeşitlendiğini vurgulamaktadır:

“Her usta kendine has desen yapmış. Bir tanesi atıyorum tavus kuşu yapmış, bir tanesi baklava yapmış, bir tanesi çiçek yapmış, yani kendine göre oluşturmuş desenleri. Müşterilerin özel isteklerine göre de desenler hazırlanabiliyor.” (K.K.2)

Yünün dökümü ve yayımı ile başlayan keçe yapım aşaması hakkında ustalar geçmişten günümüze değişimi şu şekilde ifade etmektedir:

“Keçe 3 aşamada olur. Önce kumaş haline dökeriz. İkincide de model koyup şekil veriyoruz. Üçüncüsü ise sıkıştırma yani keçe hâlini alma aşamasıdır. Biz bunları genelde makine ile yapıyoruz ancak elle yaptığımız da oluyor” (K.K.1).

“Pişirmeyi kalıp dediğimiz hasırın içine sararak makinede yapıyoruz. Eskiden dizle yapılıyordu. Süre olarak ise her mamulün ayrı bir zamanı vardır. Hepsi aynı standartta değil. Kalın olan atıyorum 1,5 saat, ince olan atıyorum 1 saat, daha incesi atıyorum 45 dakikada olur. Mamulün oluşum durumuna göre değişir” (K.K.2).

Günümüzde makinelerde sıkıştırılan keçenin yeterince sıkışıp sıkışmadığını, ustaların kendi maharetlerine göre el ile dokunarak anlayabileceğini ifade eden keçe ustaları, bu işlemin ardından keçenin üretim şekline bağlı olarak kesim ve düzeltme yapıldığını, bu işlem için de bıçak ve kırklık adı verilen makasların kullanıldığını ifade etmektedir (K.K.1, K.K.2).

Keçeciliğin iş günü ihtiyacının oldukça fazla olduğunu ifade eden ustalar, üretim sürecinin de doğrudan çalışan kişi sayısı ile orantılı olduğunu ifade etmektedir.

“Ben 15 kilo yünü 2 günde hazır hâle getiriyorum. Aslında iş 1 günlük ancak ben yalnız olduğum için 2 gün sürüyor. Bir günde 2 kişi 3 kepenek çıkarabilir. Kilo olarak ise 2 kişi bir günde 15 kilo yün işleyebilir” (K.K.1).

“En az 2 kişi çalışır, tek kişi yapamaz. Mesela kepenegi 2 kişi 2 günde 5 tane yapabilir” (K.K.2).

Bölgede keçelerin sıcak tutması ve sağlıklı olması nedeniyle tercih edildiğini ifade eden ustalar, özellikle kışın su geçirmemesi ve sıcak tutması nedeniyle kepeneklerin talep gördüğünü ifade etmektedir (K.K.1, K.K.2).

Kula'da geçmişte keçecilik mesleği ile uğraşan zanaatkârın çok olduğunu, eskiden ilçede 70-80 civarında atölye varken günümüzde sadece 3-4 ustanın bulunduğunu ifade eden kaynak şahıslar, bu durumun nedenini toplumun ihtiyaçlarının değişmesinin bir neticesi olarak belirtmektedir.

“Bugün yazgı keçesi çok fazla yapılmıyor olabilir ama güvercin yuvaları için keçe yapılıyor. Eskiye nazaran yapımı epey azaldı. Eskiden buralarda komple keçe dükkânları vardı. 70-80 atölye idi, ancak şuan 3-4 tane var bu işle uğraşan” (K.K.2).

Ürünlerini sipariş usulü hazırlayan keçe ustaları, günümüzde talebin azalmasına rağmen meslekten bir ailenin geçimini sağlayabileceğini ifade etmektedir.

“Gelir düzeyimiz aşağı yukarı asgari ücret diyebiliriz. Maliyete gelecek olursak 5 kilo yünden elde ettiğimiz kepenek şu an 150 lira. Yünün maliyeti bize kilo olarak 4-5 liraya geliyor ancak emek var” (K.K.1).

“Her keçe standart değil. Boyutuna göre fiyatları oluyor. Kazanılan para az sayıdaki küçük bir aileye yeter. Tabi ailenin yaşam şartlarına da bağlı” (K.K.2).

En az 3-5 yıl bir ustanın yanında çıraklık yapılarak bu mesleğin öğrenilebileceğini düşünen keçe ustaları, günümüzde çırak bulamadıklarını ifade etmektedir.

“3-5 sene bir çıraklık ve kalfalık dönemi olması gerekir. Her meslekte olduğu gibi bizde de öğrenmesi lazım. Bir çırağın tam anlamıyla yetişmesi için 3-4 sene onu görmek gerekir” (K.K.1).

“Usta-çırak ilişkisinde mutlaka bir eğitim gerekli” (K.K.2).

(K.K.2) yanında yetişen bir çırak olmadığını belirterek, artık bu mesleğin de alaylı bir şekilde değil, eğitimle öğrenileceğine vurgu yapmaktadır.

“Yok. Zaten bundan sonra alaylı yok mektepli olacak” (K.K.2).

(K.K.1) günümüzde yetişen çırakların azalmasının mesleğin unutulmasına yol açacağını vurgulamaktadır.

“Şu an bu meslek bitmek üzere. Çünkü yetişen yok. Desen verme işini Kula’da bir tek biz yapıyoruz. Bizden sonra büyük ihtimal bu meslek de ölür. Bu mesleğin ölmemesi için devlet ve belediye yönünden yardımcı olunması lazım” (K.K.1).

(K.K.2) ise mesleğin gelecekte üniversite eğitimi ile daha iyi bir dönem geçirebileceğini düşünmektedir.

“Üniversitelerde bir ders olarak verdiriliyorsa bu meslek, gerçekten gelecek var demektir. Bugün üniversitelerde ders olarak okutulabilir. Nasıl ki tekstil okutuluyorsa bu da okutulabilir” (K.K.2).

Kula’daki keçe ustalarının mesleğin günümüzdeki durumundan dolayı birtakım sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedir. Teknolojik ilerlemelerden mesleğin olumsuz etkilendiğini ve mesleğin sağlık açısından insana zarar verdiğini (K.K.1), pazarın azalması ve bu nedenle yaşanan maddi sıkıntılar nedeniyle ustaların zor duruma düştüklerini belirtmişlerdir (K.K.2). Bununla birlikte yapmış oldukları el emeği ürünlerinin kullanıldığını görmekten dolayı büyük bir mutluluk yaşadıklarını belirtirler (K.K.2).

Ustalardan aldığımız bu bilgiler ışığında keçecilik mesleği ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmak mümkündür: Keçeciliğin Kula'daki tarihi, yapımı, keçenin kullanım alanları ve amaçları, bu mesleğin geçmişten günümüze göstermiş olduğu değişkenlikler ve mesleğin geleceği hakkında bilgiler toplanmıştır. Yapılan görüşmeler sonrasında keçeciliğin Osmanlı döneminden günümüze kadar geldiği ve yörede de en az 200 yıldır yapıldığı hatta köylerde kadınlar tarafından da bu mesleğin icra edildiği, ancak temsilcilerinin giderek azaldığı ve bu mesleğin eskisi kadar rağbet görmediği gözlemlenmiştir.

Keçe evlerde yazgı olarak, çobanlar için kepenek olarak, hayvanlar için güvercin yuvalarında ve sağlık sektöründe bel ağrıları için kullanılmaktadır. Gerek yazgı gerekse çobanların kepenek olarak kullanım alanları daraldığı için meslek dokusuna zarar verilmeden güncelleme yapılarak keçe farklı alanlarda varlığını sürdürmeyi devam ettirmektedir. Türkiye'nin büyük alışveriş merkezlerine ve yurtdışına (Suriye) bu yolla keçe üretimi yapılarak mesleğin devamlılığı sağlanmıştır. Özellikle güvercin yuvalarına keçe yapımı bu mesleği yörede devam ettirme adına büyük bir adım olmuştur. İşte bu noktada mesleklerin güncellenmesi konusunun önemi daha net anlaşılıyor. Her ne kadar güncelleme yapıp meslek devam ettirilmeye çalışılsa da yetiştirilecek çırak olmadığı ve zanaatkarların gereken desteği göremedikleri için gösterilen çabaların yetersiz kalacağı ortadadır. Mesleği icra edenlerin en önemli beklentisi eğitim alanında diğer mesleklere verilen önemin aynı şekilde keçecilik ve unutulmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklere de yer verilmesi yönündedir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında Kula'daki Keçecilik Mesleğinin Değerlendirilmesi

UNESCO'nun 2003 yılında kabul edilen sözleşmesine bağlı olarak somut olmayan kültürel miras (SOKÜM); "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeye göre SOKÜM, "kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur"¹⁹.

UNESCO'nun 2003 yılında kabul etmiş olduğu sözleşmenin amaçları;

- a. Somut olmayan kültürel mirası korumak,
- b. Somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı konumundaki toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,
- c. Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak,
- d. Uluslar arası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak" şeklinde belirlenmiştir²⁰.

¹⁹ M. Öcal Oğuz (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, Milli Folklor Dergisi, 82, s.6-12

²⁰ age (2009). s.6-12

Sözleşmeye göre, somut olmayan kültürel miras alanları; “a- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar, b- Gösteri sanatları, c- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, d- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, e- El sanatları geleneği” olarak belirlenmiştir²¹.

Çalışma konumuz olan “Kula’daki Keçecilik Mesleğinin Güncellenmesi” bu anlamda sözleşmenin beşinci maddesiyle yakından ilişkilidir. Kültürel unsurlarımızdan olan geleneksel el sanatlarının yaşatılıp gelecek kuşaklara aktarılması elzemdir. İşte bu bağlamda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin önemi ortaya çıkmaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, toplumların kimliklerinin bir parçası olan kültürel miraslarının günümüzden geleceğe taşınmasının hangi yöntemlerle sağlanabileceği üzerinde durmaktadır. Bu sözleşmede kültür unsurlarının nasıl korunması gerektiğinin yol haritası çizilmekte, bu yolla da kültürlerin sürdürülebilirliği adına önemli işler yapılmaktadır. Yapılanlar Türkiye ile sınırlı olmayıp yürütülen çalışmalar uluslararası alanda daha etkin ve organize şekilde uzun süredir UNESCO çatısı altında devam ettirilmektedir²².

Türkiye’nin 2006 yılında taraf olduğu sözleşmenin, uygulayıcı birimi Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’dür. Sözleşmeye bağlı olarak “Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Uzmanlar Komisyonu ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin koordinasyonunda illerde oluşturulan il tespit komisyonları aracılığıyla” envanter çalışmaları yürütülmektedir. Bu envanter çalışmaları; Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri ve Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri’dir²³.

Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanterinin oluşturulmasında:

- “* SOKÜM alanlarından birine girmesi,
- * İnsan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değeri,
- * Kültürel ve toplumsal gelenekler içerisindeki köklülüğü ve önemi,
- * Belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği,
- * Belirtilen topluluk ya da grubun rızası,
- * Kaybolma riski,
- * Önerilen koruma eylemlerinin yeterliliği.” gibi ölçütler temel alınmaktadır²⁴.

²¹ age (2009). s.6-12

²² age (2009). s.6-12

²³ İbrahim Ethem Arıoğlu ve Özlem Aydoğdu Atasoy (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turkish Studies, 10(16), s.115

²⁴ SOKÜM Ulusal Envanteri. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-ulturel-miras-ulusal-envanteri.html>

Türkiye'nin SOKÜM Ulusal Envanterine, Kula'da son ustalarıyla yaşatılan 01.0041 Keçecilik Geleneği dâhildir.

UNESCO'nun üzerinde durduğu bir diğer önemli yaklaşım Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Sistemlerini Kurma Yönergesi'dir. Türkiye'deki adlandırması Yaşayan İnsan Hazinesi olan bu sistem ulusal değerlerin korunup yaşatılması adına emek veren ustaları yani kültür taşıyıcılarını tanımlamaktadır. Somut olmayan kültürel mirasları belirli değerler ölçütünde yorumlayan, zevk ve estetik anlayışıyla becerisini birleştiren kişileri ifade etmede bu tanım kullanılmıştır. Ayrıca kültürel değerlerimizin korunup gelecek nesillere aktarılması noktasında aktif rol alan ustaların tanınmasını ve bu kişilerin zanaatlarını daha iyi bir zeminde yapmalarını sağlamak, bu kişileri mükâfatlandırıp çırak yetiştirmeye teşvik etmek, onları ve icra ettikleri meslekleri eğitim süreçlerine katmak ve de kitlelerle buluşmalarına vesile olmak bu sistemin amaçları arasındadır²⁵. Yaratıcılık özelliğine haiz olan ustalar bu özellikleri dolayısıyla güncelleme aracılığıyla elde ettikleri ürünleri daha geniş kitlelere ulaştırabilmektedirler.

"Bir gelenek taşıyıcısının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Yaşayan İnsan Hazinesi ilan edilebilmesi için aşağıda sayılan kriterleri yerine getirmesi beklenmektedir:

- 1- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- 2- Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
- 3- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- 4- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
- 5- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- 6- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- 7- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (bir çırak yetiştirmiş olması)"²⁶.

Kula'da keçecilik mesleğini sürdüren ve bu anlamda geleneğin temsilcileri olan ustaları Yaşayan İnsan Hazinesi programına göre değerlendirdiğimizde meslek erbaplarının programın temel ölçütlerini yerine getirdiği görülmektedir.

Meslek erbapları usta-çırak ilişkisi içinde yetişmiş olup en az 10 yıldır bu mesleği devam ettirmektedirler. Deneyim ve hünerlerini ürünlerinde baskın bir şekilde gösteren zanaatkârlar yaptıkları işe kendilerini adanmışlardır. Ustalar eskilerden aldığı bilgileri el becerileriyle birleştirip kendilerinden bir şeyler katarak oluşturduğu eserler bakımından 'konusunda ender rastlanan bilgiye sahip olması' kriterini sağlamaktadır. Her usta toplumun ihtiyaçları ve

²⁵ Pınar Kasapoğlu Akyol (2013). Türkiye'nin Yaşayan İnsan Hazinesi Programı, Bulunduğu Eser: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi, Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, s.84

²⁶ İbrahim Ethem Arıoğlu ve Özlem Aydoğdu Atasoy (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turkish Studies, 10(16), s.115-116

talepleri doğrultusunda kendi zevk ve estetik anlayışıyla yorumladığı ürünler ortaya koymaktadır.

Meslek ustaları deneyim ve becerilerini uygulamada üstün yetenekleri olan kişilerdir. Öyle ki büyük alışveriş merkezlerine ve yurtdışına özel yapım keçe ürünlerinin satışı yapılmaktadır.

Kula'daki ustalardan hiçbiri Yaşayan İnsan Hazinesi olarak tespit edilmemiştir. Özellikle Kula'nın il merkezine olan uzaklığı nedeniyle bu bölgede saha çalışması yapan çok az kişinin olması bu ustaların tespit edilememesine yol açmıştır. Ayrıca geleneğin son temsilcileri olan bu ustaların yanlarında yetişen çıraklarının olmaması onların geleneği aktarmada kesinti yaşamalarına neden olmuştur. Keçecilik geleneğini sürdüren İbrahim Madırlı, usta-çırak ilişkisi ile yetişmiş, ancak kendisi çırak yetiştirememiştir. Geleneksel yöntemlerin yanında teknolojinin ve makineleşmenin getirdiği birtakım teknikleri de mesleğine uygulayan İbrahim Usta, Kula'da keçe ürünlerine duyulan talebin azalması üzerine ürettiği ürünlerde bir güncelleme yapmış ve güvercin yuvalarının altlarına serilmek üzere özel keçe ürünler yaparak mesleğini ve geçimini sürdürmüştür.

El sanatları ürünleri otantik ya da geleneksel olduğu için yapılmamış, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına sürdürülmüşlerdir. Geleneksel el sanatlarının geçmişte nasıl yaşadığı önemli değildir. Önemli olan bunların günümüzde nasıl yaşatılabileceğidir. Bu anlamda SOKÜM Sözleşmesi mesleklerdeki ürünlerin yapım tekniklerini gelecek kuşaklara aktarmayı amaç edinir. Sözleşmenin bir diğer amacı ürünlerin orijinalliği ya da otantikliğinden ziyade meslek ustalarının o ürünü nasıl şekillendirdiği konusu üzerinedir²⁷.

Kula'daki geleneksel el sanatlarından olan keçecilikle uğraşan ustalar ürettiklerinin basit ürünler değil, kültüre katkı sağlayan birer sanat eseri niteliğinde olduğunun farkındadırlar.

Ticari kaygının meslekler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri mevcuttur. Bazı ustalar ticari kaygı, geçim sıkıntısı yüzünden meslekte birtakım yenilikler yaparak bu kaygıyı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ticari kaygının olumlu yönü meslekte yapılacak yeniliklerdir. Güncelleme vasıtasıyla ticari kaygıdan uzaklaşan meslek ustaları çağın ihtiyacına uygun ürünler üreterek hem geçimini sağlama anlamında hem de mesleğini devam ettirme anlamında olumlu adımlar atmıştır. Keçe ustası İbrahim Madırlı mesleğinde yaptığı güncelleme sayesinde ticari kaygının olumlu yönünden etkilenmiştir.

Meslek ustalarının 'Yaşayan İnsan Hazinesi', mesleklerin de 'Somut Olmayan Kültürel Miras' olarak kabul edilmesi o zanaatların tanınırlığını ve değerini arttıracaktır. Zanaatlardaki imajın yükselmesi ile de miras konumunda olan kültürel değerlerin yaygınlaşıp daha çok benimseneceği görüşünderiz.

Sonuç

Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde bölgedeki mesleğin tarihi, ürünlerin yapım aşaması ve yapımında kullanılan malzemeler, elde edilen ürünlerin kullanım alanları

²⁷ Selcan Gürçayır Teke (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler, Milli Folklor Dergisi, 30(120), s.20-26

ve amaçları, mesleklerin geçmişten günümüze göstermiş olduğu değişkenlikler ile ilgili bilgiler toplanıp mesleklerin geleceği hakkında ustaların görüşleri alınmıştır.

Araştırmamızda ele alınan keçecilik mesleğinin bölgede eski zamanlardan beri yapıldığı, bölgede bu mesleğin tarihinin Osmanlı dönemine dayandığı bilgisine ulaşılmıştır. Eskiden bölgede 70-80 civarında dükkân var iken şu an bu sayı birkaç dükkânla sınırlıdır. Kaynak kişilerimiz bu mesleği usta-çırak ilişkisi içinde öğrenip yürüttüklerini ve bu mesleğe erken yaşlarda başladıklarını dile getirip keçecilikte kullanılan araç gereçler ve keçenin yapım aşaması hakkında bilgiler vermişlerdir. Kula'da eskiden sadece erkekler tarafından değil köylerde kadınlar tarafından da bu mesleğin icra edildiği öğrenilmiştir. Günümüzde ise değişen yaşam koşulları bu mesleğin sadece erkekler ile devam ettirilmesine sebep olmuştur. Meslek ustalarından edindiğimiz bilgilere göre eskiden keçeden evlerde yazgı (keçe kilim), çobanlar için kepenek, hayvanlar için koşum takımı yapılırken günümüzde ise meslek kendini güncellemiş ve keçeden güvercin yuvaları için ürünler yapılmaktadır. Bu meslekteki zanaatkârlar mesleğin geleceği hakkında karamsarlık içindedirler. Çırak yetişmediği için mesleğin bitme noktasına geldiğini düşünmektedirler. Okullarda ders olarak meslekle ilgili eğitim verilmesi halinde mesleğin bir şekilde devamlılığının sağlanacağı görüşündedirler.

Keçecilikle ilgili sahada yapılan araştırma ve meslek erbablarıyla yapılan görüşmeler neticesinde bu meslek ile ilgili şöyle çıkarımlarda bulunulmuştur: Keçeciliğin Kula ilçesinde kendini güncelleyerek devamlılığının sağlandığı görülmüştür. Büyük alışveriş merkezlerinden ve güvercin yönünden zengin olan Suriye'den güvercin yuvaları için verilen siparişler mesleğin bölgede ayakta kalmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Değişen yaşam şartları nedeniyle artık evlerde yazgı (keçe kilim) yerine seri üretim ürünü halılar kullanılması, hayvancılığın modern yöntemlerle yapılması ve dolayısıyla çobanlığın bitme noktasına gelmesinden ötürü kepenek yapımının yok denilecek kadar az olması, ulaşımda motorlu taşıtlara geçilmesi sebebiyle hayvanların koşum takımları için yapılan keçenin artık yapılmaması mesleğin kendini güncellemesinde etkili olmuştur. Görüşülen kişiler keçenin bel ağrısına iyi geldiğini ve sağlık sektöründe de keçenin kullanıldığını dile getirmişlerdir. İlgili kurum ve kuruluşların bu yönde yapacağı bilgilendirmeler mesleğin geleceği adına olumlu katkılar yapacaktır.

Geleneksel mesleklerin geleceğe aktarımı konusunda çalışmamızda özellikle üzerinde durulan güncellemenin son derece önemli olduğu görüşündeyiz. Teknolojik gelişmeler sebebiyle günlük hayatta kullanılan ürünlerdeki değişime uygun olarak mesleklerin dokusuna zarar verilmeden gerçekleştirilecek güncelleme hem mesleğin devamlılığı hem de zanaatkârların kazançlarını olumlu yönde etkileyeceği düşüncesindeyiz. Bölgedeki keçecilik mesleği kendini güncellemiş ve bu güncelleme vasıtasıyla internet üzerinden verilen siparişlere göre yeni ürünler üretilerek mesleğe yeni bir pazar kazandırılmıştır.

Kaynakça

Sözlü Kaynaklar

K.K.1

Adı Soyadı: Sadık Karabulut

Doğum Tarihi : 1972

Mesleği: Keçecilik

Meslek Tecrübe Yılı: 20

K.K.2

Adı Soyadı: İbrahim Madırlı

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Keçecilik

Meslek Tecrübe Yılı: 47

Yazılı Kaynaklar

Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi, *Bilig Dergisi*, (77), 157-182.

Arnoğlu, E. İ. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Turkish Studies*, 10(16), 109-126.

Bayraktar, Z. (2014). Geleneğin Güncellenmesi Bağlamında Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tipi Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 49(49), 19-51.

Çeliker, D. (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, (8), 1-22.

Çetin, H. (2005). Ezelden Ebede; Kadim Bilgeliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (3), 153-171.

Daruga, D. (2013). İzmir Tire’de Keçecilik, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(12), 40-52.

Dikici, A. (2001). Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.

Duman, M. (2011). Gaziantep’teki Geleneksel Meslekler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Ekici, M. (2008). Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme, *Milli Folklor Dergisi*, 20 (80), 33-38.

Ekici, M. (2013). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, *Geleneksel Yayınları*, 5. Baskı, Ankara.

Gürçayır Teke, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler, *Milli Folklor Dergisi*, 30(120), 19-31.

Karadeniz, S. (2007). Gelenek Üzerine Bir Okuma Denemesi “Geçmişle Gelecek Arasında Gelenek”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 29-47.

Kasapoğlu Akyol, P. (2013). Türkiye’nin Yaşayan İnsan Hazine Programı, Bulunduğu Eser: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi, (Ed. Oğuz, M.

- Ö., Ölçer Özünel, E. ve Gürçayır Teke, S.), Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 83-89.
- Koyuncu Okca A. (2016). Denizlide Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Geleneksel Meslekler, Akademik Bakış Dergisi, (58), 201-223.
- Oğuz, M. Ö (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, Milli Folklor Dergisi, 82, 6-12.
- Örnek Veyis S. (1973). Budun Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Özentürk Tezgel, A. (2008). Samsun İli'nin Vezirköprü İlçesi'ndeki Geleneksel Meslekler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pekerşen, Y. ve Çalık, İ. (2017). Konya'da Keçecilik Geleneğinin Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(37), 339-355.
- Solmaz, E. (2015). Geleneğin Güncellemesi Bağlamında 'Duha Koca Oğlu Deli Dumrul' Hikayesiyle 'Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Aleminde' ve 'Hop Dedik: Deli Dumrul' Adlı Sinema Filmlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 15(2), 139-148.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2012). El Sanatları Teknolojisi Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara.
- TDK (2005). Türkçe Sözlük, Ankara

Elektronik Kaynaklar

- SOKÜM Ulusal Envanteri. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html> (E.T. 08.06.2020)

7. Ekler

Fotoğraf 1. Kula’da Keçecilik Mesleğini İcra Eden Bir Usta

Fotoğraf 2. Kula’da Yapılmış Bir Keçe Örneği.

